

Μαρία - Ζωή Φουντοπούλου

ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ (1976-1996)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

“Δοκεῖ γοῦν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἰκονόμου ἀγαθοῦ εἶναι εὖ οἰκεῖν τὸν ἑαυτοῦ οἶκον” (1). Ἐτσι ἀπλᾶ ὁ Ξενοφὼν ὀρίσε τὴν Οἰκιακὴ Οἰκονομία. Καὶ βέβαια, ἡ ἐνασχόλησή του με τὸ χώρο τῆς διοίκησης καὶ οργάνωσης τοῦ σπιτιοῦ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ θέμα ἀπασχολοῦσε τὸν ἄνθρωπο ἀνέκαθεν, ἀφοῦ ὁ χώρος τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἡ οἰκογένεια εἶναι συνυφασμένα με τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξή.

Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς προσέγγισης καὶ ἐνημέρωσης σχετικὰ με τὰ θέματα τῆς οἰκογένειας ἐκφράστηκε καὶ στο χώρο τῆς ἐκπαίδευσης μέσω τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Οἰκιακῆς Οἰκονομίας. Ἐνὸς μαθήματος, τὸ ὁποῖο διδασκόταν καὶ διδάσκεται ὄχι μόνο στὴ χώρα μας ἀλλὰ καὶ στὶς περισσότερες Εὐρωπαϊκὲς χώρες καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού χρονολογοῦνται οἱ πρῶτες προσπάθειες οργάνωσης τῆς ἐκπαίδευσης. Στὴ χώρα μας, ἡ προσφορὰ τοῦ μαθήματος ὡς υποχρεωτικοῦ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς θεμελίωσης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, ἀρχικὰ μόνο γιὰ τὰ κορίτσια καὶ ἀπὸ τὸ 1982 καὶ γιὰ τὰ ἀγόρια, δηλώνει τὴ σαφὴ πρόθεση καὶ διάθεση τῶν ἀρμοδίων νὰ παγιώσουν τὸ μάθημα καὶ τὴ θέση του στο ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τοῦ Γυμνασίου. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ προκαλεῖ ἐντύπωση, καθὼς ἓνα παραδοσιακὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, ὅπως τὸ ἐλληνικὸ, ἐνσωματώνει στο πρόγραμμα σπουδῶν του ὡς υποχρεωτικὸ ἓνα μάθημα, τὸ ὁποῖο δείχνει νὰ σχετίζεται περισσότερο με τὴν πρακτικὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς καὶ λιγότερο με τὴ θεωρητικὴ προσέγγιση τῆς γνώσης, ὅπως κατ’ ἐξοχὴν συμβαίνει στο πλαίσιο τῆς ἐλληνικῆς ἐκπαίδευσης. Ἡ διερεῦνηση τῆς ψυχολογικῆς, διδασκτικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς διάστασης τοῦ μαθήματος μέσω τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τοῦ ἐπιτρέπει τὴν ἀνάδειξη τῆς θέσης του στὴ Δευτεροβάθμια Ἐκπαίδευση. Προκειμένου δε, νὰ διερευνήσουμε ἐγκυρότερα τὴ θέση αὐτή, θὰ προσεγγίσουμε, διαχρονικὰ καὶ συγκριτικὰ, τὰ ἀναλυτικὰ προγράμματα τῶν τελευταίων εἴκοσι ἐτῶν. Καὶ τοῦτο ὄχι γιὰ νὰ ἐντοπίσουμε στοιχεῖα τεχνικῆς δομῆς καὶ οργάνωσης, ὅσο γιὰ νὰ ἀνασύρουμε καὶ νὰ προβάλουμε τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, πού διαχρονικὰ δοκιμαζόμενα, παγίωσαν τὴ λειτουργικότητα τοῦ μαθήματος τῆς Οἰκιακῆς Οἰκονομίας.

Η επιλογή της τελευταίας εικοσαετίας έγινε, γιατί εκτός των άλλων σημαντικών εκπαιδευτικών γεγονότων που συντελέστηκαν, στην περίοδο αυτή υπήρξαν αποφάσεις και ενέργειες που επηρέασαν την πορεία και την ποιότητα του συγκεκριμένου μαθήματος.

2. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

2.1. Η αποδοχή της αξίας του μαθήματος στα 1976/77

Με τη μεταπολίτευση του 1974 εκδηλώθηκε έντονη η ανάγκη για μία ουσιαστική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Η ανάγκη αυτή εκφράστηκε στο Σύνταγμα του 1975, σύμφωνα με το άρθρο 16 του οποίου "η εκπαίδευση αποτελεί βασική αποστολή στην ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων και στην ανάδειξή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες. Αποσκοπεί επίσης στην ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησής τους". Υλοποιήθηκε δε, με το νόμο 309, ο οποίος οργάνωσε τη γενική εκπαίδευση και με το νόμο 576, ο οποίος οργάνωσε τη μέση και ανώτερη τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση.

Όσον αφορά στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, το Π.Δ. 831/1977 καθορίζει το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμά του. Πιο συγκεκριμένα, το μάθημα των Οικοκυρικών, όπως αναγράφεται στο ωρολόγιο πρόγραμμα, αφορά μόνο στις μαθήτριες και διδάσκεται στην Α' και Β' Γυμνασίου για δύο ώρες και μία ώρα εβδομαδιαίως, αντίστοιχα. Το αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος, στο οποίο αναφέρεται ως Οικιακή Οικονομία, είναι δομημένο σε δύο βασικά μέρη: α) στο γενικό σκοπό, που είναι κοινός και για τις δύο τάξεις, εξετάζει την τροφή, την κατοικία, την ενδυμασία και την οικογενειακή ζωή με τα προβλήματα της και αποσκοπεί στο: i) να εφοδιάσει τις μαθήτριες με τις σχετικές και απαραίτητες θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις και ii) να αναπτύξει και να καλλιεργήσει τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητές τους, ώστε να τις προετοιμάσει κατάλληλα για τον υπεύθυνο ρόλο τους ως συζύγων-γονέων και έτσι να αποβούν επωφελείς οικογενειακοί, κοινωνικοί και εθνικοί παράγοντες και β) στη διδακτέα ύλη, η οποία αναφέρεται κατά τάξη. Στην Α' τάξη περιλαμβάνει ένα θεωρητικό μέρος, όπου εξετάζονται η κοινωνική αγωγή, η ενδυμασία και η κατοικία και ένα πρακτικό μέρος, όπου αποκτώνται στοιχειώδεις γνώσεις ραπτικής, κεντητικής και πλεκτικής. Στη Β' τάξη, όπου χωρίς να γίνεται εμφανής διάκριση θεωρητικού και πρακτικού μέρους, οι μαθήτριες καταρτίζονται θεωρητικά σε ορισμένους βασικούς τομείς αλλά και ασκούνται βάσει της κατάρτισης αυτής, η διδακτέα ύλη περιλαμβάνει γνώσεις διατροφής σχετικές με τη μελέτη των κυριότερων τροφίμων, με τις ανάγκες του οργανισμού σε θρεπτικά συστατικά και με το ρόλο

της νοικοκυράς ως καταναλωτή αλλά και με γνώσεις βρεφοκομίας και παιδοκομίας (2). Το αναλυτικό πρόγραμμα δεν παρέχει περαιτέρω στοιχεία σχετικά με τη διδακτική πορεία που θα πρέπει να ακολουθήσει ο εκπαιδευτικός ή με τον τρόπο αξιολόγησης των μαθητών. Πρόκειται για έλλειψη, η οποία σηματοδοτεί το χαρακτήρα του αναλυτικού προγράμματος ως παραδοσιακού. Φαντάζει, δε, περισσότερο σημαντική, καθώς δεν υπάρχουν σχολικά εγχειρίδια για τη διδασκαλία του μαθήματος. Ο εκπαιδευτικός φαίνεται πως βασίζεται στη συνομιλία με τις μαθήτρες και στην παροχή σ' αυτές προφορικών γνώσεων.

Το 1978 (3) το Π.Δ. 908 τροποποιεί το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας του μαθήματος στα σχολεία μέσης γενικής εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας διδάσκεται υποχρεωτικά, σύμφωνα με το ωρολόγιο πρόγραμμα, μόνο στις μαθήτρες, και για τα τρία χρόνια του Γυμνασίου. Στις δύο πρώτες τάξεις προσφέρεται για δύο ώρες εβδομαδιαίως ενώ στη Γ' Γυμνασίου προσφέρεται για μία ώρα εβδομαδιαίως. Το αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος, αναφερόμενο και εδώ ως Οικιακή Οικονομία, δομείται και πάλι σε δύο βασικά μέρη: α) Στο γενικό σκοπό, ο οποίος είναι κοινός και για τις τρεις τάξεις και αποσκοπεί στην ανάπτυξη των ανθρωπίνων ικανοτήτων και την καλύτερη αξιοποίηση των υλικών αγαθών, προς όφελος του ατόμου, της οικογένειας και γενικότερα της κοινωνίας και στην προσφορά των απαραίτητων, θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων, στους τομείς της ενδυμασίας, της κατοικίας, της διατροφής, της νοσηλείας στο σπίτι, της οργάνωσης, διεύθυνσης και διοίκησης του σπιτιού, της βρεφοκομίας, της παιδοκομίας και της οικογενειακής και κοινωνικής αγωγής, ώστε να καταστεί η μαθητιώσα νεολαία επωφελής οικογενειακός, κοινωνικός και εθνικός παράγοντας και β) στη διδακτέα ύλη, η οποία και πάλι δομείται κατά τάξη. Στην Α' τάξη διδάσκεται η κοινωνική αγωγή, στοιχεία ενδυμασίας, στοιχεία κατοικίας και ασκούνται οι μαθήτρες σε παραδοσιακές βελονιές. Στη Β' τάξη διδάσκονται, θεωρητικά και πρακτικά, στοιχεία διατροφής, νοσηλευτικής και κοινωνικής αγωγής. Στη Γ' τάξη διδάσκονται, και πάλι ως θεωρία και πράξη, στοιχεία σχετικά με την οικογένεια, τα οικονομικά της, το ρόλο της ως καταναλωτή αλλά και γνώσεις βρεφοκομίας, παιδοκομίας και αγωγής του παιδιού (4). Τομείς, όπως η διδακτική μεθοδολογία και η αξιολόγηση των μαθητών δεν θίγονται και εδώ καθόλου.

2.2. Συστηματικότερη η προσέγγιση του 1985

Το 1985 σημειώνεται η επόμενη, χρονολογικά, ολοκληρωμένη νομοθετική ρύθμιση, που αφορά σε όλες τις τάξεις και σε όλα τα μαθήματα του Γυμνασίου.

Ωστόσο, πριν αναφερθούμε στο νέο ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, όπως ορίζεται στο Π.Δ. 438/1985, πρέπει να σταθούμε σε κάποιες ημερομηνίες, όπως εκείνες των ετών 1981, 1982 και 1984 (5). Τα αντίστοιχα Π.Δ. 1286,736 και 91 τροποποιούν τα μέχρι τότε ισχύοντα ωρολόγια προγράμματα, χωρίς να αλλάζουν το αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο εξακολουθεί να είναι εκείνο του Π.Δ. 908/1978.

Συγκεκριμένα το Π.Δ. 1286/1981 "Περί τροποποίησης του ωρολογίου προγράμματος των σχολείων της μέσης γενικής εκπαίδευσης" αναφέρει πως το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, υποχρεωτικό μόνο για κορίτσια, διδάσκεται, εφόσον προσφέρεται, στα Γυμνάσια για δύο ώρες εβδομαδιαίως στις δύο πρώτες τάξεις και για μία ώρα εβδομαδιαίως στη Γ' Γυμνασίου. Ωστόσο, πρέπει να υπογραμμίσουμε εδώ πως σε κάθε Γυμνάσιο διδάσκεται, ανάλογα με την υλικοτεχνική υποδομή και την απόφαση του συλλόγου των διδασκόντων, το ένα από τα δύο μαθήματα, δηλαδή της Τεχνολογίας ή της Οικιακής Οικονομίας. Αυτό σημαίνει πως μπορεί να υπάρχουν Γυμνάσια, όπου το μάθημα να μην προσφέρεται καθόλου! (6).

Το Π.Δ. 736/1982 "Περί τροποποίησης του ωρολογίου προγράμματος των σχολείων της μέσης γενικής εκπαίδευσης" αναφέρει πως το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, υποχρεωτικό και για τα αγόρια (!), προσφέρεται από μία ώρα εβδομαδιαίως για τις δύο πρώτες τάξεις και δύο ώρες εβδομαδιαίως για την Γ' Γυμνασίου. Η δυνατότητα επιλογής του συλλόγου των διδασκόντων ανάμεσα στη διδασκαλία αυτού και του μαθήματος της Τεχνολογίας αίρεται (7).

Το Π.Δ. 91/1984 "Περί ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος των σχολείων μέσης γενικής εκπαίδευσης" τροποποιεί και πάλι το ωρολόγιο πρόγραμμα του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, υποχρεωτικού και για τα δύο φύλα, προσφέροντάς το για μία ώρα την εβδομάδα σε κάθε τάξη του Γυμνασίου (8).

Το επόμενο ολοκληρωμένο ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος εμπεριέχεται στο Π.Δ. 438/1985. Πιο συγκεκριμένα, το ωρολόγιο πρόγραμμα, όπου φαίνεται πως παγιώνεται πια, όπως και στο αναλυτικό πρόγραμμα, η ονομασία "Οικιακή Οικονομία", περιλαμβάνει τη διδασκαλία του μαθήματος, υποχρεωτικού και για τα αγόρια, για μία ώρα εβδομαδιαίως σε κάθε τάξη του Γυμνασίου, όπως όριζε και το Π.Δ. 91/1984. Το δε αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος, το οποίο και πάλι αποκαλείται Οικιακή Οικονομία, διακρίνεται κατά τάξη. Στην Α' τάξη σημειώνεται για πρώτη φορά (!) διαχωρισμός γενικού (η βελτίωση των όρων διαβίωσης του ανθρώπου, ως ατόμου, ως μέλους μιας οικογένειας και ως μέλους διαφόρων

ομάδων, για να εξυψωθεί το βιοτικό επίπεδο της κοινωνίας, ανάλογα με τις νέες συνθήκες και τις μεγάλες αλλαγές που συντελούνται) και ειδικού (το μάθημα έχει δύο σημαντικούς σκοπούς: i) να δώσει στο μαθητή τα εφόδια που του χρειάζονται για να γίνει άτομο υπεύθυνο, ανεξάρτητο και αυτοδύναμο και ii) να βοηθήσει την κοινωνικοποίηση του μαθητή) σκοπού της διδασκαλίας του μαθήματος. Παράλληλα, αναφέρεται η διδακτέα ύλη, η οποία περιλαμβάνει θεωρητικά στοιχεία σχετικά με το άτομο και το κοινωνικό του περιβάλλον, την ενδυμασία, το περιβάλλον, την κατοικία και τη διατροφή. Στη Β' τάξη αναφέρεται ως σκοπός του μαθήματος η παροχή εφοδίων στους μαθητές, ώστε να παίρνουν σωστές αποφάσεις και να αναγνωρίζουν τις πηγές εφοδίων και τους πόρους που υπάρχουν γύρω τους. Η διδακτέα ύλη του μαθήματος στην τάξη αυτή περιλαμβάνει θεωρητικά και πρακτικά στοιχεία σε τομείς, όπως είναι η οργάνωση της ζωής, η ενδυμασία, η κατοικία και η διατροφή. Στη Γ' Γυμνασίου ο σκοπός του μαθήματος είναι να θέσει τις ανησυχίες, τα προβλήματα και τα ξεσπάσματα της ηλικίας των μαθητών σε ένα πλαίσιο κατανόησης και βοήθειας, ενώ η διδακτέα ύλη περιλαμβάνει τη μετάδοση θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων σχετικά με την οικογένεια, την αγωγή του καταναλωτή, τη διατροφή και τη λαϊκή παράδοση (9).

Το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα της Οικιακής Οικονομίας του 1985 ολοκληρώνεται στο αντίστοιχο ΦΕΚ, εμφανίζοντας έναν καθαρά παραδοσιακό χαρακτήρα. Όπως και τα προηγούμενα νομοθετικά πλαίσια, έτσι και αυτό παραλείπει τομείς και στοιχεία, όπως είναι οι διδακτικές οδηγίες και οι κατευθύνσεις αξιολόγησης των μαθητών. Ωστόσο, τα κενά που εμφανίζει το αναλυτικό πρόγραμμα φαίνεται να καλύπτονται τη χρονιά αυτή καθώς εκδίδονται για πρώτη φορά σχολικά εγχειρίδια Οικιακής Οικονομίας αλλά και Οδηγίες για τη διδακτέα ύλη και τη διδασκαλία του μαθήματος και στις τρεις τάξεις (10). Η θεματική των σχολικών εγχειριδίων αντιστοιχεί και ακολουθεί πλήρως τη διδακτέα ύλη, που προτείνει το αντίστοιχο ΦΕΚ, ενώ οι Οδηγίες προσπαθούν να καλύψουν τομείς, όπως εκείνοι της διδακτικής πορείας, των διδακτικών μέσων, της αξιολόγησης των μαθητών αλλά και της περαιτέρω προσφοράς βοήθειας στους εκπαιδευτικούς μέσω προτεινόμενης βιβλιογραφίας.

2.3. Η οριστικοποίηση των δεδομένων στα 1993/1994

Ο επόμενος μεταρρυθμιστικός σταθμός για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας είναι η διετία 1993-94. Η προσπάθεια ένταξης της διδασκαλίας του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών μέσα από λόγια, βυζαντινά και αρχαία κείμενα στο πρόγραμμα σπουδών αλλά

και η προσθήκη σ' αυτό μαθημάτων, όπως η Πληροφορική-Τεχνολογία, αύξησαν τις ανά τάξη εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας (11) και προκάλεσαν αναπροσαρμογές και τροποποιήσεις στο ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα όλων των τάξεων.

Από το σχολικό έτος 1995-96 το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας διδάσκεται, υποχρεωτικά και στα δύο φύλα, μία ώρα την εβδομάδα στην Α' Γυμνασίου και δύο ώρες εβδομαδιαίως στη Β' Γυμνασίου. Στην τελευταία τάξη το μάθημα δεν διδάσκεται καθόλου και τόσο η εβδομαδιαία ώρα διδασκαλίας του όσο και η διδακτέα ύλη ενσωματώθηκαν στη Β' Γυμνασίου. Έτσι, στο πρώτο εξάμηνο της τάξης αυτής διδάσκεται η ύλη που μέχρι το 1993, σύμφωνα με το Π.Δ. 438/1985, διδασκόταν όλη τη χρονιά της Β' τάξης ενώ στο δεύτερο εξάμηνο διδάσκεται η ύλη που μέχρι τότε διδασκόταν στη Γ' Γυμνασίου. Το αναλυτικό πρόγραμμα, τα σχολικά εγχειρίδια και το βιβλίο των Οδηγιών του καθηγητή δεν τροποποιούνται ως προς το περιεχόμενό τους. Η ανακατανομή της ύλης, η οποία μεταφέρεται από τη Γ' στη Β' Γυμνασίου είναι το βασικό σημείο διαφοροποίησης, χωρίς, ωστόσο, να προκαλεί αλλαγές στη σκοποθετική και στοχοθεσία του μαθήματος, στη διδακτική πορεία που προτείνεται και στον τρόπο αξιολόγησης των μαθητών.

Η σημερινή κατάσταση του μαθήματος βασίζεται, επομένως, ως προς το ωρολόγιο πρόγραμμα στις μεταρρυθμίσεις του 1993/94, ως προς το αναλυτικό πρόγραμμα στο Π.Δ. 438/1985, ενώ τα σχολικά εγχειρίδια και το βιβλίο Οδηγιών του καθηγητή, επιδεχόμενα οπωσδήποτε τις ανάλογες διαφοροποιήσεις δομής και περιεχομένου και επανατυπούμενα κάθε χρόνο, ανάγονται στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια του 1985.

3. Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση και ερμηνεία των νομοθετικών ρυθμίσεων

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976/77 αποτελεί σταθμό για τη νεοελληνική εκπαίδευση γενικά και για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας ειδικά. Η αποκατάσταση της δημοκρατίας, η αναγνώριση της δημοτικής γλώσσας ως επίσημης για τη διδασκαλία και τα διδακτικά εγχειρίδια, η παράταση της υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης από έξι σε εννέα χρόνια, η διαίρεση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σ' ένα τρίχρονο Γυμνάσιο με ενιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα και ένα τρίχρονο Λύκειο με διαφοροποιημένο πρόγραμμα αλλά και η εκδήλωση μιας προσπάθειας για στροφή στην τεχνικο-επαγγελματική εκπαίδευση (12) αποδίδουν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σύγχρονο

χαρακτήρα και σημασιοδοτούν την περαιτέρω εξελικτική πορεία του, εφόσον μέχρι σήμερα εφαρμόζονται και ισχύουν οι βασικές κατευθύνσεις εκείνης της περιόδου.

Σ' αυτό το πλαίσιο το μάθημα, το οποίο "επί σειρά δεκαετιών έχει προετοιμάσει πολλές γενιές μαθητών να αντιμετωπίζουν την καθημερινή τους ζωή και να ικανοποιούν τις ανάγκες τους με ένα συντονισμένο, επιστημονικό και σύγχρονο τρόπο" (13) καταγράφεται για πρώτη φορά το 1977 (14) ως "Οικιακή Οικονομία". Ο όρος "Οικοκυρικά", τον οποίο συναντάμε μέχρι εκείνη τη χρονιά, εγκαταλείπεται. Μαζί του εγκαταλείπεται και η μονοδιάστατη θεώρηση του μαθήματος. Δεν πρόκειται πια για την εξειδικευμένη εκπαίδευση, που περιελάμβανε μεν την οικιακή οικονομία αλλά επικεντρωνόταν σε πρακτικές γνώσεις, όπως η κοπτική, η ραπτική, η μαγειρική, η πλυντική κ.ά. Ο όρος "Οικιακή Οικονομία" χρησιμοποιείται και παγιώνεται στο εξής, για να δηλώσει την ενασχόληση της γυναίκας και με τα διοικητικά καθήκοντα του σπιτιού, διευρύνοντας κι ενισχύοντας το ρόλο και την παρουσία της (15). Η χρήση του άρθρου εδώ είναι δηλωτική της μεταστροφής. Το ουδέτερο μειώνει την επιστημονικότητα καθώς παραπέμπει στα "πράγματα", στις οικιακές δουλειές, ενώ η χρήση του θηλυκού προσεγγίζει την επιστημονική θεώρηση του χώρου, χωρίς να αποκλείει την πράξη από τη διδακτική διαδικασία. Άλλωστε, θεωρία και πράξη είναι έννοιες στενά συνδεδεμένες στο πλαίσιο του εξεταζόμενου μαθήματος διασφαλίζοντας την παιδαγωγική του διάσταση.

Η διαφοροποίηση που προήλθε μέσω της ονομασίας δεν διατάραξε τη σχέση αυτή, η οποία κατ' εξακολούθηση τονίζεται σε όλα τα αναλυτικά προγράμματα που ακολούθησαν τη μεταρρύθμιση του 1976. Διεύρυνε όμως τη διδακτική του μαθήματος, εφόσον η διδακτέα ύλη περιλαμβάνει στο εξής στοιχεία προϋπολογισμού δαπάνης για εξοπλισμό της κατοικίας, γνώσεις βασικών προϋποθέσεων για την εύρυθμη λειτουργία του νοικοκυριού, όπως η τάξη, η πρόνοια και ο συντονισμός, οδηγίες σχετικές με τα οικονομικά της οικογένειας και της συμπεριφοράς της ως καταναλωτή αλλά και θέματα κοινωνικής αγωγής (16). Η οικογένεια και το σπίτι αντιμετωπίζονται πλέον ως ενιαίο "όλον", τα επί μέρους στοιχεία του οποίου συμβάλλουν αποτελεσματικά στην προετοιμασία του ατόμου ως προσωπικότητας αλλά και ως κοινωνικής μονάδας. Η λειτουργική αυτή διάσταση του μαθήματος, εμπλεκόμενη ίσως με το γενικό σκοπό του Γυμνασίου, όπως αυτός εκφράζεται στον νόμο 1566/1985, φαίνεται να εξυπηρετεί εν μέρει την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών σε σχέση με τις απαιτήσεις της ζωής και να δικαιολογεί την κεκτημένη θέση του στο ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα του Γυμνασίου ως υποχρεωτικού μαθήματος από το 1917, όταν ιδρύθηκαν τα πρώτα Γυμνάσια θηλέων (17).

Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε μία ιδιαιτερότητα του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, η οποία ίσχυε και μέχρι πριν από δεκαπέντε χρόνια στη χώρα μας. Πρόκειται για την προσφορά και τη διδασκαλία του μαθήματος μόνο στα κορίτσια, ενώ τα αγόρια ήταν αποκλεισμένα από αυτό. Η ερμηνευτική προσέγγιση του χαρακτηρισμού αυτού φαίνεται πως μας ανάγει σε κοινωνιολογικά δεδομένα. Η γυναικεία φύση, ανέκαθεν συνδεδεμένη με το χώρο του σπιτιού και της οικογένειας, έπρεπε να εφοδιαστεί με γνώσεις απαραίτητες για την επιτυχημένη επιτέλεση του ρόλου της μητέρας, συζύγου και νοικοκυράς. Ο άνδρας, επιφορτισμένος με το ρόλο του τροφοδότη της οικογένειας και του προσώπου που εξασφάλιζε τους οικονομικούς πόρους, βρίσκεται μακριά από καθήκοντα σχετικά με τη λειτουργία και οργάνωση του σπιτιού. Ωστόσο τα κοινωνιολογικά δεδομένα τροποποιήθηκαν, αν και με διστακτικά βήματα. Η επαγγελματική χειραφέτηση της γυναίκας, αποτέλεσμα της σύγχρονης οικονομικής διάρθρωσης, προκάλεσε διατάραξη της οικογενειακής ισορροπίας και προσπάθεια επαναπροσδιορισμού της. Μόνο που αυτή τη φορά οι ρόλοι των δύο φύλων εμφανίζονται τροποποιημένοι. Άνδρας και γυναίκα συνεργάζονται με αμοιβαιότητα, κατανόηση και αλληλοβοήθεια τόσο στον επαγγελματικό όσο και στον οικογενειακό χώρο. Οι υποχρεώσεις του σπιτιού και τα καθήκοντα έναντι των παιδιών διαμοιράζονται, με αποτέλεσμα να διαγράφεται πιο ορατή η έννοια "ζευγάρι". Στο χώρο του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας αυτές οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις εκφράστηκαν ως υποχρεωτική προσφορά και στα αγόρια από το 1982.

Σ' αυτό εξάλλου συνετέλεσαν δύο επιπλέον βασικές παράμετροι. Η πρώτη απ' αυτές είναι η τροποποίηση της ονομασίας του μαθήματος σε Οικιακή Οικονομία, όπως ήδη καταγράψαμε, και ο συνεπαγόμενος εμπλουτισμός του προγράμματος ύλης με διαστάσεις πέραν των πρακτικών και καθαρά γυναικείων, ίσως, όπως είναι η πλεκτική, η κοπτική ή ο θηλασμός του μωρού. Έτσι, η ένταξη και των αγοριών στην ώρα διδασκαλίας του μαθήματος ήταν περισσότερο φυσιολογική αλλά και σύμφωνη με ψυχολογικές και παιδαγωγικές πρακτικές, εφόσον δεν αισθάνθηκαν ξένα με το αντικείμενο και παρείσακτα στην αίθουσα διδασκαλίας. Η εξατομίκευση της διδασκαλίας, λόγω φύλου, σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως εκείνες που συνδέονται με τη γυναίκα-μητέρα και με τον άνδρα-πατέρα αλλά και η μετάδοση πνεύματος ομαδικής εργασίας και συνεργασίας προκειμένου να λειτουργεί η οικογένεια ως ενιαίο σύνολο (18) διασφαλίζουν την ενότητα της τάξης και κατοχυρώνουν τη σύγκλιση με αρχές της παιδαγωγικής και της ψυχολογίας.

Η δεύτερη βασική παράμετρος, η οποία διευκόλυνε την επέκταση της προσφοράς του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας και στα αγό-

ρια από το 1982 είναι η αλλαγή της κυβέρνησης και της γενικότερης εκπαιδευτικής πολιτικής. Στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση η αλλαγή αυτή εκφράστηκε μέσω μιας εσωτερικής μεταρρύθμισης, η οποία απέβλεπε περισσότερο στην ανακατανομή της ύλης των μαθημάτων και του ωρολόγιου προγράμματος, στη σύνταξη και διανομή διδακτικών οδηγιών για τους εκπαιδευτικούς, στη συγγραφή σχολικών εγχειριδίων και λιγότερο σε τροποποίηση της μαθησιακής ατμόσφαιρας ή των σχέσεων δασκάλου-μαθητή (19). Τα νέα αναλυτικά προγράμματα προσπαθούν, μεταξύ των άλλων, να αμβλύνουν τις ανισότητες στην εκπαίδευση και να προσφέρουν ίσες ευκαιρίες σε όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα από φύλο, οικονομική κατάσταση ή κοινωνική προέλευση. Η διεύρυνση της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας εκδηλώθηκε, επομένως, την κατάλληλη χρονική στιγμή δικαιώνοντας τους κυβερνητικούς προσανατολισμούς.

Παράλληλα, στο κλίμα και το πλαίσιο των ιδίων αλλαγών, συντάσσονται τα πρώτα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος, τα οποία και κυκλοφορούν από το σχολικό έτος 1985-86 καθώς και οι πρώτες οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς σχετικά με τη διδασκαλία του μαθήματος αλλά και την αξιολόγηση των μαθητών. Οπωσδήποτε, δεν μπορούμε να μιλάμε για θεαματικές αλλαγές, όταν απλά πρόκειται για καθυστερημένες πρωτοβουλίες και υλοποιήσεις. Ωστόσο, πρέπει να αναγνωρίσουμε τις καινοτομίες της περιόδου '81-'85 και την προσπάθεια αναμόρφωσης του αναλυτικού προγράμματος, το οποίο, ως σημειώσουμε, διαφοροποιεί, για πρώτη φορά στην ιστορία του μαθήματος, τους σκοπούς διδασκαλίας ανά τάξη. Έτσι, ενώ στη βάση του παραμένει ακαδημαϊκό, εμφανίζει σαφείς ενδείξεις προσπάθειας προσαρμογής του στα σύγχρονα δεδομένα. Προς αυτήν την κατεύθυνση υποβοηθείται από τα ανά έτος σχεδόν αναμορφωμένα και εμπλουτισμένα βιβλία οδηγιών για τη διδακτέα ύλη και τη διδασκαλία του μαθήματος. Στο πλαίσιο αυτών των βιβλίων και χωρίς βέβαια να εξαντλούνται θέματα, όπως η διδακτική μεθοδολογία, η διδακτική πορεία, η χρήση των βιβλίων, η αξιολόγηση των μαθητών και η διαγραφή της γενικής σκοποθετικής του μαθήματος, προσφέρονται κάποια χρήσιμα για τον εκπαιδευτικό στοιχεία, ώστε να αισθάνεται, έστω και στοιχειωδώς, πως έχει στα χέρια του έναν επίσημο αρωγό και καθοδηγητή, τουλάχιστον για τα πρώτα βήματα και τις αρχικές προσπάθειες. Άλλωστε, η συγκριτική αντιπαράθεση με το παρελθόν αποδεικνύει πως η κατάσταση βελτιώνεται, από το 1985 κ.ε., αν και με αργούς ρυθμούς.

Η μετονομασία του μαθήματος σε Οικιακή Οικονομία από το 1977 κ.ε., η προσφορά του και σε αγόρια από το 1982 κ.ε. αλλά και η

σύνταξη των πρώτων σχολικών εγχειριδίων και διδακτικών οδηγιών για τους εκπαιδευτικούς εκφράστηκαν μέσω του εμπλουτισμού της βασικής σκοποθεσίας και στοχοθεσίας του μαθήματος. Δεν μας ενδιαφέρει εδώ να σταθούμε διεξοδικά στην καταγραφή του σκοπού και των στόχων της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας και να αναφερθούμε απλώς στην προσπάθεια ολοκλήρωσης του ατόμου ως προσωπικότητας και ως μέλους του ευρύτερου συνόλου ή στην απόκτηση γνώσεων που θα διευκολύνουν και θα βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο. Θα ενδιέφερε όμως η αναφορά και η προσέγγιση των στοιχείων της βασικής σκοποθετικής και στοχοθεσίας, μέσω ψυχολογικής και παιδαγωγικής ερμηνείας και διδακτικής αξιοποίησης.

Η κοινωνικοποίηση του μαθητή, ως διαδικασία ένταξής του στο περιβάλλον και προσπάθεια γνώσης και κατανόησης των στοιχείων και των σχέσεων που το απαρτίζουν, προβάλλει ως πρωταρχικός σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος. Και μάλιστα πρόκειται για σκοπό, ο οποίος δεν απουσιάζει στη διαχρονική και συγκριτική θεώρηση των αναλυτικών προγραμμάτων της τελευταίας εικοσαετίας. Συνδέεται δε, με μία βασική έννοια-θεσμό, η οποία, με κατάλληλη διδακτική αξιοποίηση, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην εμφύτευση στους μαθητές αξιών και αρχών, απαραίτητων για την επιβίωση της ανθρωπίνης ύπαρξης. Πρόκειται για το θεσμό της οικογένειας, ο οποίος προσεγγίζεται από την πλευρά του παιδιού, του γονέα, του οργανικού συστήματος αλλά και του κοινωνικού κυττάρου. Έτσι, ο έφηβος γνωρίζει τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της οικογένειας, κατανοεί το ρόλο του στο παρόν και προετοιμάζεται για την ανάληψη ευθυνών στο μέλλον. Η οικογένεια προβάλλεται ως αδιαίρετη μορφή και μάλιστα σε μία ηλικιακή περίοδο, κατά την οποία οι ανησυχίες, οι προβληματισμοί, οι αμφισβητήσεις και τα ερωτηματικά είναι ενδεχόμενο να οδηγήσουν σε ανατροπή και διατάραξη των σχέσεων του παιδιού με τους γονείς του.

Η συμβολή επομένως του μαθήματος στην κοινωνικοποίηση του μαθητή υπερβαίνει τα συμβατικά όρια της μετάδοσης στείρας, θεωρητικής γνώσης και αγγίζει προσωπικά βιώματα του παιδιού. Άλλωστε, το ίδιο το βιβλίο των διδακτικών οδηγιών προς τους καθηγητές προτείνει την αναμόχλευση και ανάσυρση προσωπικών βιωμάτων των μαθητών, ώστε να συνειδητοποιηθούν ορθότερα οι παράμετροι εκείνες, που απαρτίζουν την ομάδα-οικογένεια (20). Και ποιός άραγε θα μπορούσε να αμφισβητήσει τη λειτουργικότητα της βιωματικής μεθόδου διδασκαλίας, η οποία καλλιεργεί τόσο τον πνευματικό όσο και το συναισθηματικό κόσμο του παιδιού στο πλαίσιο, μάλιστα, ενός εκπαιδευτικού συστήματος που συχνά κατηγορείται για μηχανοποίηση της γνώσης, απώλεια του συναισθήματος και αδιαφορία για τα κοινωνικά

δρώμενα; Εξάλλου η υλοποίηση του διδακτικού σκοπού της κοινωνικοποίησης του μαθητή υποβοηθείται από την ηλικία της περιόδου αυτής. Σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της περιόδου των Τυπικών Νοητικών Ενεργειών, όπως ορίζει ο J. Piaget την ηλικιακή περίοδο από τον 11/12ο μέχρι το 14ο/15ο χρόνο της ζωής του ανθρώπου (21), ο άνθρωπος αναζητά την ταυτότητά του, την αξία του και τις αρχές του μέσω τεσσάρων βασικών αναπτυξιακών επιτευγμάτων, όπου ξεχωρίζει η διαμόρφωση του κοινωνικού κόσμου σε οργανική ενότητα, η οποία έχει τους νόμους της, τους κανόνες της και τη διαίρεση των ρόλων και των κοινωνικών λειτουργιών. Επομένως, είναι η κατάλληλη περίοδος προκειμένου να μεταδοθούν στον έφηβο όλα εκείνα τα στοιχεία, τα οποία θα υποβοηθήσουν τις ανησυχίες της ηλικίας και θα οδηγήσουν πιο εύκολα σε λύσεις και αποφάσεις καθώς παρέχεται η όσο το δυνατόν πληρέστερη γνώση του περιβάλλοντος, οικογενειακού, σχολικού και κοινωνικού. Η παράμετρος αυτή επισημαίνεται στο αναλυτικό πρόγραμμα, όπου σημειώνεται κατ' επανάληψη πως "σκοπός του μαθήματος είναι να θέσει τις ανησυχίες, τα προβλήματα και τα ξεσπάσματα της ηλικίας των μαθητών σε ένα πλαίσιο κατανόησης και βοήθειας" (22).

Στο πλαίσιο της σκοποθεσίας και στοχοθεσίας του μαθήματος, η έννοια της κοινωνικοποίησης συνδέεται και συμπληρώνεται με την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του μαθητή. Η σύλληψη και αναφορά της καλλιέργειας της προσωπικότητας των μαθητών ως όλου εκφράζεται για πρώτη φορά στο πρόγραμμα του 1985.

Πριν απ' αυτό η στοχοθεσία της διδασκαλίας του μαθήματος κάλυπτε μόνο τα καθήκοντα και τις αρετές που θα έπρεπε να αποκτήσει η νέα ως αυριανή σύζυγος και μητέρα. Η διεύρυνση της προσφοράς του μαθήματος και στα αγόρια σε συνδυασμό με τους σύγχρονους προσανατολισμούς του σχολείου, που αναζητεί την επικοινωνία με το κοινωνικό σύνολο, καθόρισε επίσης ως βασικό σκοπό της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας "την παροχή εφοδίων που χρειάζεται ο μαθητής για να γίνει άτομο υπεύθυνο, ανεξάρτητο και αυτοδύναμο, να μάθει δηλ. τον εαυτό του και τις ανάγκες του, την καλλιέργεια του πνεύματός του και την αναζήτηση ηρεμίας και άνεσης μέσα στο πλαίσιο των δυνατοτήτων του" (23).

Πρακτικά, η επίτευξη του σκοπού αυτού φαίνεται να υποβοηθείται από τον εμπλουτισμό της διδακτέας ύλης. Θέματα, όπως η οργάνωση της ζωής, η ατομικότητα του κάθε ανθρώπου στην ομάδα, η προετοιμασία του νέου για το μέλλον, η διαγραφή της έναρξης μιας νέας ζωής αλλά και η αγωγή του καταναλωτή εντάσσονται για πρώτη φορά στο πρόγραμμα ύλης και αντανakλούν την τάση υπέρβασης της μόνης διάστασης του ατόμου ως συζύγου και γονέα και την προσέγγιση

γισή του ως μονάδας λειτουργικής, όχι μόνο για την οικογένεια και το σύνολο αλλά και για την ίδια την ανθρώπινη υπόσταση. Τα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία συντάσσονται για πρώτη φορά βάσει του νέου προγράμματος ύλης, ακολουθούν πλήρως τη δομή και το περιεχόμενο που προτείνει το αναλυτικό πρόγραμμα και γίνονται χρήσιμο εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού (24), συμβάλλοντας στην προσπάθεια στήριξης των μαθητών και ολοκλήρωσης της προσωπικότητάς τους.

Αξίζει να αναφερθούμε εδώ στη συμβολή του μαθήματος στη διαδικασία ολοκλήρωσης του ατόμου. Σκοπός της Οικιακής Οικονομίας δεν είναι μόνο να καλλιεργήσει τον έφηβο και να τον προετοιμάσει για την ανάληψη των ευθυνών του σήμερα, τη διεκπεραίωση των υποχρεώσεων του ως μαθητή και ως παιδιού, αλλά παράλληλα να διαμορφώσει άτομα υπεύθυνα, τα οποία θα αναλάβουν τις μελλοντικές υποχρεώσεις τους ως γονείς, σύζυγοι και κοινωνικές μονάδες (25). Πρόκειται για τη θεώρηση του μέλλοντος, τον αυριανό πολίτη, ο οποίος εξοπλισμένος με βασικές γνώσεις, θεωρητικές και πρακτικές, θα ανταπεξέλθει στις αντιξοότητες της ζωής και θα συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του ίδιου και του συνόλου. Η παιδαγωγική αλλά και κοινωνιολογική προέκταση ενός τέτοιου σκοπού είναι εμφανής. Η αγωγική και διδακτική διαδικασία δεν εγκλωβίζεται στο σήμερα, λαμβάνει υπόψη της την προοπτική του αύριο και προσεγγίζει την κοινωνία ως δυναμική και εξελισσόμενη μορφή. Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, κάτω από αυτό το πρίσμα, δεν θα μπορούσε, υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, να θεωρηθεί αναχρονιστικό και στεγανοποιημένο. Αντίθετα, πρόκειται για γνωστικό αντικείμενο, το οποίο όχι απλώς πηγάζει από τη ζωή, αλλά εκφράζει και αντιπροσωπεύει τη ζωή. Αυτός, άλλωστε, είναι και ο λόγος για τον οποίο δεν προσφέρεται ή δεν πρέπει να προσφέρεται ως υλικό προς απομνημόνευση, όπως σημειώνεται και στο Προλογικό Σημείωμα του αντίστοιχου σχολικού εγχειριδίου της Α΄ Γυμνασίου. Η ζωή δεν αποστηθίζεται, βιώνεται.

Ως τελευταία αλλά σημαντική επίσης σκοποθετική διάσταση της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας αξίζει να αναφέρουμε τη διάκριση και εμμόνη όλων των εξεταζόμενων νομοθετικών ρυθμίσεων σε παροχή γνώσεων, θεωρητικών και πρακτικών. Ως θεωρητικές θεωρούνται οι γνώσεις εκείνες που αναφέρονται στην ενδυμασία, στην κατοικία, εν μέρει στη διατροφή, στη δομή και οργάνωση της οικογένειας, στις σχέσεις γονέων - παιδιών αλλά και συζύγων μεταξύ τους και στη λαϊκή παράδοση. Ως πρακτικές θεωρούνται εκείνες που αφορούν στη στοιχειώδη άσκηση αναγνώρισης και συντήρησης τροφίμων, στη διακόσμηση, στη σύνταξη οικονομικού

ισολογισμού αλλά και στην αναγνώριση και το χειρισμό εργαλείων, απαραίτητων για τη συντήρηση τροφίμων, ρούχων ή επίπλων του σπιτιού.

Η διάκρισή τους, αυτή καθεαυτή, δεν αποκτά εννοιολογικό περιεχόμενο αν δεν συσχετιστεί με ψυχοπαιδαγωγικές και διδακτικές αρχές, όπως η ενθάρρυνση, η εξατομίκευση της διδασκαλίας, η αυτενέργεια του μαθητή και η εποπτεία.

Η πρακτικότητα των παρεχόμενων στο πλαίσιο του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας γνώσεων έγκειται ουσιαστικά στην απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων, στην πλήρωση πρακτικών σκοπών και στην απόκτηση ενδιαφερόντων, έξεων, στάσεων και ικανοτήτων. Βάσει αυτών, το παιδί προσαρμόζεται ευκολότερα στα δεδομένα του περιβάλλοντος και διευκολύνεται στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, καθώς κατανοεί τον εαυτό του, την αξία του και τις δυνάμεις του (26). Επειδή δε, δεν πρόκειται για στερείς, τυποποιημένες γνώσεις, αλλά για βιώματα και συνήθειες, είναι εύλογο πως ο μαθητής, έχοντας πλούσιες εμπειρίες σ' αυτήν την ηλικία και εναποθέτοντάς τις δεν θα νιώσει την απογοήτευση και το άκαιρο των απαντήσεών του. Έτσι, ενθαρρύνεται, αποκτά αυτοπεποίθηση, νιώθει σίγουρος για τον εαυτό του αλλά παράλληλα αισθάνεται πως ασχολείται και προσεγγίζει πράγματα που τα γνωρίζει, που τον αφορούν άμεσα, που τον απασχολούν ακόμα. Η αίσθηση της αναγνώρισης της ατομικότητάς του και της προσαρμογής του μαθήματος στις ανάγκες του δημιουργεί συναισθήματα χαράς και ικανοποίησης. Ακόμα και το γεγονός της υπέρβασης του συμβατικού χαρακτήρα του μαθήματος με τη χρήση του διαλόγου και του βιώματος (27), όσο και αν για ορισμένους υποβαθμίζει το κύρος της Οικιακής Οικονομίας, αποδεικνύεται ιδιαίτερα σημαντικό από παιδαγωγική άποψη καθώς αφήνει περιθώρια αυτενέργειας στο μαθητή και δράσης του, έστω και αν αυτή η δράση εκδηλώνεται με τη διατύπωση απόψεων και θέσεων.

Τα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος είναι δομημένα βάσει αυτού του θεωρητικού πλαισίου. Αρχικά, προσφέρονται θεωρητικές κατευθύνσεις και στη συνέχεια οι μαθητές καλούνται να εκφράσουν επί των αντίστοιχων θεμάτων τη γνώμη τους αλλά και να ενεργήσουν ορισμένες φορές, συντάσσοντας καταλόγους τροφίμων, καταγράφοντας τους οικογενειακούς χαρακτήρες ή αναγνωρίζοντας ποικίλων χρήσεων αντικείμενα οικιακής χρήσεως. Αξίζει να σημειώσουμε εδώ πως η αξιολόγηση των μαθητών, η οποία δεν θίγεται καν και δεν συμπεριλαμβάνεται ως δομικό τμήμα σε κανένα από τα εξεταζόμενα αναλυτικά προγράμματα, βασίζεται σ' αυτήν ακριβώς τη διάκριση. Δηλαδή, το πρακτικό μέρος της εφαρμογής των θεωρητικών γνώσεων συμπίπτει με την αξιολόγηση των μαθητών αποβάλλοντας έτσι το

άγχος της παραδοσιακής εξέτασης από τη συναντησιακή σχέση διδασκαλίας. Και τούτο είναι κάτι που κατοχυρώνεται και τεκμηριώνεται στο βιβλίο των διδακτικών οδηγιών, όπου η πρόταση της αξιολόγησης των μαθητών βασίζεται στη συζήτηση, μέσω της οποίας “οι μαθητές θα ταυτίσουν τα όσα διδάχθηκαν με προσωπικές εμπειρίες και θα δείξουν αν κατάλαβαν αυτά που έμαθαν στην καθημερινή τους ζωή” (28). Η διαδικασία της αξιολόγησης αλλά και της μάθησης υποβοηθούνται μέσω της χρήσης ποικίλων και αλληπάλληλων εικόνων, οι οποίες σχηματοποιούν τα θεωρητικά δεδομένα και παγιώνουν ως κεκτημένες τις προσφερόμενες γνώσεις. Οι εικόνες αυτές, παρασταίνοντας καταστάσεις της καθημερινής ζωής, κατακλύζουν τα σχολικά εγχειρίδια και αποδεικνύονται ιδιαίτερα χρήσιμες για τον εκπαιδευτικό αλλά και το μαθητή. Θα μπορούσαν να παραλληλιστούν με το πείραμα των πρακτικών επιστημών, τη στιγμή μάλιστα που λόγω υλικότεχνικής υποδομής δεν είναι δυνατόν να παρασχεθούν σε μορφή αντιληπτή όλα τα στοιχεία, τα οποία προσεγγίζονται. Ωστόσο, εκτός από την εικονογράφηση των σχολικών εγχειριδίων το βιβλίο των οδηγιών προτείνει στον καθηγητή τη χρήση όσο το δυνατόν περισσότερων εποπτικών μέσων, όπως χάρτες, πίνακες, φωτογραφίες, διαφάνειες, δίσκους, μαγνητοταινίες, υφάσματα, ενδυμασίες κ.ά.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σύντομη προσπάθειά μας για προσέγγιση των νομοθετικών ρυθμίσεων και ιδιαίτερα του αναλυτικού προγράμματος του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας της τελευταίας εικοσαετίας δεν έγινε με σκοπό την αξιολογική τους παράθεση. Άλλωστε, είναι ευνόητο πως η πρόοδος που, έστω και στοιχειωδώς σε ορισμένες περιπτώσεις, συνοδεύει το πέρασμα των χρόνων, είναι εμφανής στη διαχρονική και συγκριτική προσέγγιση των αναλυτικών προγραμμάτων. Εκείνο του 1985, χωρίς να έχει τη μορφή ενός σύγχρονου Curriculum και παραμένοντας στην ουσία του παραδοσιακό είναι εμφανώς λειτουργικότερο από τα προηγούμενα, εφόσον διακρίνει γενικούς και ειδικούς σκοπούς της διδασκαλίας του μαθήματος και συνοδεύεται από τα πρώτα σχολικά εγχειρίδια και την πρώτη προσπάθεια για διδακτική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών.

Εκείνο που αξίζει να υπογραμμίσουμε στην προσπάθειά μας είναι οι βασικοί ψυχοπαιδαγωγικοί και διδακτικοί άξονες που διαχρονικά διατρέχουν, λίγο ή πολύ, το αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος. Έννοιες και αρχές, όπως η κοινωνικοποίηση του μαθητή, η ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του, η αυτενέργεια, η βιωματικότητα, η

ενθάρρυνση, η εποπτεία, η εξατομίκευση της διδασκαλίας συνδέονται εξ αρχής με το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας ανάγοντάς το σε λειτουργικό μέσο αγωγής. Και τούτο γιατί μέσω των παραπάνω αρχών ο μαθητής μαθαίνει να λειτουργεί ως μονάδα, η οποία βρίσκεται σε σχέση αλληλεξάρτησης με το περιβάλλον του. Έτσι διαγράφεται μία σχέση αμοιβαίας αιτιοκρατίας (29) ανάμεσα στο παιδί, τη συμπεριφορά του και το περιβάλλον. Ο μαθητής συνειδητοποιεί ότι οι αντιδράσεις του δεν είναι απομονωμένες ενέργειες αλλά απευθύνονται σ' ένα κοινωνικό σύνολο, το οποίο με τη σειρά του αντιδρά ανταποκρινόμενο.

Σ' ένα τέτοιο λειτουργικό πλαίσιο το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμο. Και τούτο, σε μία εποχή, όπως η σύγχρονη, η οποία συχνά κατηγορείται για κρίση των ανθρωπίνων σχέσεων και προβληματική κοινωνικοποίηση. Η προσπάθεια όλων των αρμοδίων φορέων για βελτίωση του πλαισίου λειτουργίας και του χαρακτήρα του αναλυτικού προγράμματος του μαθήματος αποδεικνύεται επιστημονικά αξιόλογη και εκπαιδευτικά αποτελεσματική τόσο για το άτομο όσο και για την ποιότητα της κοινωνικής ζωής.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. "Νομίζω, είπε ο Κριτόβουλος, ότι ο σκοπός εκείνου που ασχολείται με την οικονομία είναι να διοικεί σωστά τα του οίκου του", Βλ. Οικονομικό του Ξενοφώντα, 13, εκδ. Κάκτος, 127, Αθήνα 1993.
2. Βλ. Π.Δ. 831/1977, ΦΕΚ 270/20-10-1977, σελ. 2507 και 2529-2530.
3. Εξετάζουμε την ημερομηνία αυτή στο πλαίσιο των νομοθετικών ρυθμίσεων της περιόδου 1976-77 επειδή το Π.Δ. 908/1978 ουσιαστικά αποτελεί συνέχεια του Π.Δ. 831/1977, στο οποίο βασίζεται και αναφέρεται άμεσα.
4. Βλ. Π.Δ. 908/1978, ΦΕΚ 219/14-12-1978, σελ. 2054-2056.
5. Τα Π.Δ. των χρόνων αυτών, σχετικά με το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, συνεξετάζονται στην περίοδο 1985, επειδή αποτελούν τμήματα-δείγματα ενός ενιαίου όλου, καθώς είναι εκπαιδευτικές θέσεις και απόψεις της ίδιας κυβέρνησης, Βλ. Ν. Τερζή, Το Γυμνάσιο ως βαθμίδα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης: κριτική απογραφή και συγκριτική έρευνα, Παιδαγωγική και Εκπαίδευση, αρ. 20, εκδ. Αφων Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 50.
6. Βλ. Π.Δ. 1286/1981, ΦΕΚ 315/19-10-1981, σελ. 4367-4368.
7. Βλ. Π.Δ. 736/1982, ΦΕΚ 157/31-12-1982, σελ. 1339.
8. Βλ. Π.Δ. 91/1984, ΦΕΚ 35/23-3ο-1984, σελ. 367.
9. Βλ. Π.Δ. 438/1985, ΦΕΚ 158/19-9-1985, σελ. 2455, 2467, 2475 και 2483.
10. ΟΕΔΒ, Οικιακή Οικονομία, Α΄ Γυμνασίου, Αθήνα 1984 και Οικιακή Οικονομία Β΄ Γυμνασίου και Γ΄ Γυμνασίου, Αθήνα 1985 και Οδηγίες για τη διδασκτέα ύλη και τη διδασκαλία των μαθημάτων στο Γυμνάσιο και το Λύκειο κατά το σχολικό έτος 1985-86.
11. Α΄ Γυμνασίου: 34 από 30, Β΄ Γυμνασίου: 35 από 30, Γ΄ Γυμνασίου: 35 από 30, βλ. Π.Δ. 198, ΦΕΚ 73/20-5-1993 σε συγκριτικά αντιπαράθεση με το Π.Δ. 174, ΦΕΚ 113/6-7-1997.
12. Βλ. Θεοφάνη Χατζηστεφανίδη, Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης (1821-1986), Β έκδοση, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1990, σελ. 304-306 και 310.
13. Βλ. Οδηγίες για τη διδασκτέα ύλη και τη διδασκαλία των μαθημάτων στο Γυμνάσιο και το Λύκειο κατά το σχολικό έτος 1996-97, Γ τεύχος.
14. Βλ. Π.Δ. 831, ΦΕΚ 270/20-9-1997.
15. Βλ. Αλ. Μπακαλάκη - Ελ. Ελεγκίτου, Η εκπαίδευση "εις τα του οίκου" και τα γυναικεία καθήκοντα, Ιστορικό Αρχείο της Ελληνικής Νεολαίας, Γ.Γ.Ν.Γ., Αθήνα 1987, σελ. 249-250.
16. Βλ. Π.Δ. 831, ό.π., σελ. 2529-2530 και Π.Δ. 908, ΦΕΚ 219/14-12-1978, σελ. 2056 και Π.Δ. 438, ΦΕΚ 158/19-9-1985, σελ. 2467, 2475 και 2483.
17. Βλ. Αλ. Μπακαλάκη-Ελ. Ελεγκίτου, ό.π., σελ. 147.
18. Βλ. Οικιακή Οικονομία, Β΄ Γυμνασίου, Β΄ εξάμηνο, σελ. 31-53 και 54-70.
19. Βλ. Θεοφάνη Χατζηστεφανίδη, ό.π., σελ. 339.
20. Βλ. Οδηγίες για τη διδασκτέα ύλη..., ό.π., σελ. 104.
21. Βλ. Αντ. Δανασσή-Αφεντάκη, Παιδαγωγική Ψυχολογία, τ.Α., Μάθηση και Ανάπτυξη, Αθήνα 1996, σελ. 399-401.
22. Βλ. Π.Δ. 438, ΦΕΚ 158/19-9-1985, σελ. 2483.
23. Βλ. Π.Δ. 438, ό.π., σελ. 2476.
24. Βλ. Γ. Σπανού, Η σχέση διδακτικού βιβλίου και αναλυτικού προγράμματος προσδιορίζει τη διδακτική του μαθήματος, ΧΑΡΙΣ, Αφιέρωμα στον Καθηγητή Ν.Γ. Μελανίτη, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα 1991, σελ. 383-390.
25. Βλ. Οδηγίες..., ό.π., σελ. 105.
26. Βλ. Αντ. Δανασσή-Αφεντάκη, ό.π., σελ. 48-49.
27. Βλ. Οδηγίες..., ό.π., σελ. 104.

28. Βλ. Οδηγίες..., ό.π.

29. Πρόκειται για έννοια, την οποία εισήγαγε ο Albert Bandura στο πλαίσιο της Κοινωνικο-γνωστικής θεωρίας μάθησης, σύμφωνα με την οποία το παιδί μαθαίνει μέσω της μίμησης προτύπων, βλ. Αντ. Δανασσή-Αφεντάκη, ό.π., σελ. 148-177.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Barbierf Jean-Marie, "Scolarisation feminine et éducation à l' économie quotidienne (XVIIème-XIX ème siècle), Pénélope pour l' histoire des femmes, "Education des filles, enseignement des femmes XVIII, XX siecles", 2 (1980).
- Coombs H., La crise mondiale de l' éducation, Editions Universitaires, Paris 1989.
- Δανασσή-Αφεντάκη Αντ., Παιδαγωγική Ψυχολογία, τ. Α' Μάθηση και Ανάπτυξη, Αθήνα 1996.
- Μαρμαρινού Αλ. - Ελεγκίτου Ελ., Η εκπαίδευση "εις τα του οίκου" και τα γυναικεία καθήκοντα, Ιστορικό αρχείο της ελληνικής νεολαίας, Γ.Γ.Ν.Γ., Αθήνα 1987.
- Νικολαΐδου Ε., Η Οικιακή Οικονομία στην Ελλάδα σήμερα, Αθήνα 1987.
- Οδηγίες για τη διδακτέα ύλη και τη διδασκαλία των μαθημάτων στο Γυμνάσιο και το Λύκειο κατά τα σχολικά έτη 1985-86 κ.ε., Τεύχος Γ'.
- ΟΕΔΒ, Οικιακή Οικονομία, Α' Γυμνασίου, Αθήνα 1984, Β' Γυμνασίου, Αθήνα 1985, Γ' Γυμνασίου, Αθήνα 1985.
- Ρούτση Αντ.-Ψαρρά Μ., Στοιχεία ειδικής διδακτικής των μαθημάτων της Οικιακής Οικονομίας, Αθήνα 1986.
- Σπανός Γ., Η σχέση διδακτικού βιβλίου και αναλυτικού προγράμματος προσδιορίζει τη διδακτική του μαθήματος, ΧΑΡΙΣ, Αφιέρωμα στον Καθηγητή Ν.Γ. Μελανίτη, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα 1991.
- Τρίστη-Πηνειού Κ., Οικιακή Οικονομία. Εποπτικά μέσα και εργασίες για την Α' Γυμνασίου, εκδ. Πατάκη.
- Τερζής Ν., Το Γυμνάσιο ως βαθμίδα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης: κριτική απογραφή και συγκριτική έρευνα, Παιδαγωγική και Εκπαίδευση, αριθμ. 20, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1988.
- Φραγκουδάκη Άννα, Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και ελεύθεροι διανοούμενοι. Άγονοι αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο μεσοπόλεμο, Αθήνα 1983.
- Χαραλαμπίδης Β.Ι., Οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης ειδικά κατά μάθημα, εκδ. Gutenberg.
- Χατζηστεφανίδης Θ., Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης (1821-1986), Β' έκδ., εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1990.